

Urmu-Türkün ilk beşiyi - sevgi ocağı

(əvvəli 2, 3, 4, 5, 7 və 8 fevral tarixli saylarımızda)

Başlanğıcını Zaqros dağlarının ən yüksək zirvələrindən götürən Şəhər çayı Urmuya heyrətamiz gözəllik və təravət gətirir, ətrafında bağıçlıq, bostançılıq və digər kənd təsərrüfatı bitkilərinin inkişafına geniş imkanlar yaradır. Türkiyə və İraq sərhədləri boyunca uzanan və onu bu qədim türk torpaqlarından ayıran əzəmətli Moğancıq-Mosalan və ən uca zirvəsi dəniz səviyyəsindən 3676 metr yüksəklikdə yerləşən Hərəvil olan Qotur dağ silsilələri hüsünə min bir yaraşır verir, qışda soyuq, yayda mülayim və sərin havası ilə ruh oxşayır... Maddi-mənəvi nemətlərlə zəngin olan bu qədim məkan ta əski çağlardan bir çox yerli və xarici ölkə tarixçilərinin, o cümlədən Məhəmməd-həsən xan, Ələkbər Dehxuda, Əli Rəzmərə, Zəkəriyyə Məhəmməd əl-Qəzvini kimi İrənin görkəmli tarixçi-alimlərinin də diqqətini cəlb edib və onlar öz əsərlərində Urmianın özəllikləri haqqında dəyərli məlumatlar veriblər. İstər Parfların, istərsə də Sasanilərin dövründə əsas atəşpərəstlik mərkəzlərindən biri və atəşpərəstlik dini təliminin yaradıcısı Zərdüşt peyğəmbərin vətəni olan bu ulu şəhər ətraf bölgələrin əhalisinin belə, ziyarətghına çevrilib. Lakin bu qədim şəhərin tarixi yerləri və zəngin maddi mədəniyyət abidələrinin çoxu müxtəlif tayfa və qəbilələrin hücumu zamanı, həm də aramsız təbiət hadisələri nəticəsində dağıdılıb, tək-cə Çingiz xanın nəvəsi Hülakü xanın qəbrini bu günədək qoruya bilib Urmuya...

Türkün beşiyi, ilk sevgi ocağı olan Urmianın özəllikləri tarixçi-alim Yaqut əl-Həməvinin də diqqətindən yayınmayıb, şəhər haqqında səxavətlə qiymətli fikirlər söyləyib: "...Mən özüm şəhəri görmüşəm, çox gözəl və bolluq olan bu şəhər əlverişli iqlim şəraitinə, təbii gözəlliyinə, suyunun, meyvəsinin, habelə bostanlarının çox olmasına görə bu dövrdə olan digər şəhərlərdən fərqlənir". Vaxtilə Urmu-Urmianın əsrarəngiz gözəlliklərinin vəsf olunduğu bir mahnıda da xəyalın belə zirvə daşına yetə, naməhrəmlərin hündərinə ayaq qoya bilmədiyi, yaşının sayı belə dəqiq bilinməyən gül-çiçəyinin ətri ətrafı bürüyən, yamacında bülbüllər ötən, düzlərini dumanlar örtən, başına Günəşdən tac qoyan bu qədimdən qədim diyarın gözəllikləri, hüsnu baxanları heyran edərmiş:

Gül ətri bürüyər yoldan keçeni,
Reyhanlı, nərgizli, laləli dağlar,
Naməhrəmlər ona ayaq qoyanmaz,
Hasarlı, divarlı, laləli dağlar,
Şairlərdən alar xəyalı dağlar...

Urmianın və Urmu gölü hadisələrinin Güney Azərbaycan ədəbiyyatında bədii təəcəssümü...

Çağdaş Güney Azərbaycan ədəbiyyatının novator-yenilikçi şairi, modernizmlə -yeniliklə klas-sisizmi-əskini bir araya gətirərək bənzərsiz bədii nümunələr yaradan İsmayıl Ülkər Mədədi "Urmuda urmuluqlar" poemasında çox təsirli, insanın iç dünyasını rıqqətə gətirən bir nağıl-Urmu gölü nağılı yazmış, olaya əfsanə qanadında yeni yanaşma sərgiləmişdir. Urmuya gölünün öncəki çal-çağırılı çağlarına gözəlləmə, bugünkü ağlar gününə isə ağı deyən şair dialoq əsasında qurduğu əsərdə keçmişlə bu günü qarşı-qarşıya gətirir. Damarlarda qanı donduracaq dərəcədə təsirli bir mənərə yaranır: - Şanlı-şövkətli keçmişə dair şairin suallarının cavabı itib gedib - yəni yoxdur!.. Canlı bir varlıq kimi minilliklər boyu yaşayan və müalicəvi suyu min bir dərdin dərmanı olan, qoynunda qeyri-adi flora və fauna bəsləmiş göl indi sanki ölüm yatağında can çəkişdirir və "ağ gəlinliyi kəfənləşməkdə, taxtı tabutlaşmaqdadır!".

İsmayıl Ülkər əsərin süjet xəttini o qədər ustalıqla qurur ki, oxucu sanki Urmu gölünün dünəni və bu günü barədə ağırlı bir film izləyir və acı gerçəklər qarşısında göz yaşlarını tuta bilmir... İnanır ki, bu qəmli hekayəti yazan və durumun səbəbkarlarının ünvanına sərt ittihamlar səsləndirən şair də bu əsrarəngiz gözəlliklə birlikdə ölü, son nəfəsini verir... Təhkiyə son dərəcə maraqlı preambula ilə başlayır: "Əfsanəyə görə, biri varmış, biri yoxmuş, biri Təbrizdə, digəri isə Urmuda yaşayan iki sevgili varmış... Bu iki sevgili bir-birinə yetişə bilmirmişlər! Buna görə o qədər ağlamış, o qədər ağlamışlar ki, göz yaşlarından Urmu gölü yaranmışdır! Suyunun duzluluğunun da nədəni bu imiş... Urmu gölü boyda bir sevdaya bir öyküdür bu şeir...". İsmayıl Ülkərin yazdıqlarına, onun səmimiyyətinə oxucu qəlbən inanır, şairin yanğısını dərk edir, dərdinə şərik olur. Bu məqamda görkəmli nasir Afaq Məsudun bu sözlərini rahatca ona şamil edə bilərəm: "Yazıçılıq bu dünyada diri-diri boğulub ölməməkdən ötrü içində öz-özünə apardığın savaşlardan yaranır...".

Bu savaşlardan yaratdı Güney şairləri çağdaş dövr ədəbiyyatını... İsmayıl Ülkər də onların önündə...

(davamı növbəti saylarımızda)
Esmira FUAD,
filologiya elmləri doktoru.

